

8-SINF ONA TILI MASHG'ULOTLARI UCHUN IBORALAR O'QUV LUG'ATINI YARATISH ASOSLARI

Chuliyeva Oynur Zaxit qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada 8-sinf ona tili mashg'ulotlari uchun iboralar o'quv lug'atini yaratish asoslari va ularning mavzuni o'zlashtirishdagi vazifasi hamda yosh avlodning ma'naviyatini shakllantirishdagi ahamiyati to'g'risida fikr yuritilgan. O'quv ona tili mashg'ulotlari uchun iboralar o'quv lug'atining til ta'limida mazmun va sifatni yuqori darajaga ko'tarishda muhim omillardan biri ekanligi haqida mulohaza yuritilgan

Kalit so'zlar: ona tili mashg'ulotlari uchun iboralar, nutq o'zlashtirish, ahamiyat, dars, maqsad, ijodiy yondoshish, modul, o'quv soati, tafakkur.

Bugungi kunda 8-sinf ona tili mashg'ulotlari uchun iboralar o'quv lug'atini yaratish eng muhim masalalardan biri hisoblanadi. Ona tili ta'limida o'quvchilarda ijtimoiy tafakkur, dunyoni idrok etish, ijodiy fikrlash, muommoning yechimini topib hal eta olish, o'z oldiga maqsad qo'yib, unga erishish uchun rejalar tuzib harakat qilish, yaratuvchanlik kabi ko'nikmalarni shakllantirishga ham alohida e'tibor qaratilmoqda. Buning uchun 8-sinf ona tili mashg'ulotlari uchun iboralar o'quv lug'atini yaratishdan samarali foydalanish lozim. 8-sinf ona tili mashg'ulotlari uchun iboralar o'quv lug'atini yaratish nafaqat mavzuni mustahamlashga, balki nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishga, o'quvchining ruhiyatiga ta'sir o'tkazib, ma'naviyatini yuksaltirishga xizmat qilishini ham alohida ta'kidlab o'tish joiz¹. Amalda qo'llanilayotgan ona tili darsliklarida berilayotgan o'quv topshiriqlari nafaqat mavzuni mustahkamlashga, balki bilim va ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qilishi darkor². O'quvchilarning ma'naviyati va dunyoni idrok etishlarini shakllantirish ona tili fanining vazifalaridan biri hisoblanar ekan, darsliklarni takomillashtirish va undagi o'quv topshiriqlariga yangicha vazifa

¹ Abdurahmonov G., Rustamov H. Ona tili. Toshkent: O'qituvchi, 2022 y. 46-48 b.

² Hamroyev G. Umumiy o'rta ta'lim tizimida fonetikaga doir o'quv materiallarining metodik ta'minotini takomillashtirish, Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Samarqand: 2019

yuklash ham bugunning dolzarb masalasidir. G'. Abdurahmonov, H. Rustamov Ona tili darsligida "Har bir mavzu bo'yicha turli-turli mashqlar keltirilib, ular savodli yozish va talaffuz qilish hamda yozma nutqning turli uslublaridan to'g'ri va o'rinli foydalanish tartibini o'rganishda shu sohada zarur amaliy ko'nikmalar hosil qilishda yordam beradi" deydi³.

Shuningdek, M. Saidov, G. Azizov, O. Botirov, Y. G'ulomov, H. Rustamov, B. Mirzaahmedovlar o'quv topshiriqlarining o'quv mashg'ulotlari davomida o'quvchilarning bilim olishlariga xizmat qilishi xususida fikrlar bildiradi. Darhaqiqat, o'quv topshiriqlari ona tili ta'limining asosiy tarkibiy qismlaridan biri sanaladi. Ona tili darsliklarida foydalanilayotgan topshiriqlarda ko'proq matnlardan foydalanilsa, yaxshi natija beradi deyish mumkin⁴. Berilayotgan matnlar yaxlit holda bo'lib, ularning mazmuniga alohida e'tibor qaratilsa, shu matnlar asosida topshiriqlar berilsa maqsadga muvofiq bo'lardi. 8-sinf ona tili mashg'ulotlari uchun iboralar o'quv lug'atini yaratish ifodalangan mavzu yuzasidan hayot bilan bog'lab mulohaza yuritilib, xulosa chiqarishni ham o'rgatish lozim. Xalq maqollari va milliy adabiyotimiz durdonalari bo'lmish badiiy asarlardan namunalar keltirilgan holda vazifalar qo'yilsa, ham mavzuni mustahkamlashga, ham milliy qadriyatlarimizni o'quvchilarning ma'naviyatini yuksaltirishiga xizmat qilishiga erishish mumkin. Ona tili darslarining barcha bosqichlarini bir jarayonga birlashtirish o'qituvchidan yuksak mahorat talab etadi. Birinchi sinfdan boshlab o'quvchilar modul usulida mustaqil ishlashga o'rgatib borilsa, keyingi sinflarda ham shu kabi darslarni tashkil etish osonlashadi, chunki o'quvchilarda bu haqda ko'nikmalar hosil bo'la boradi. Ona tili darsi, avvalo, o'quvchilar nutq va tafakkurini o'stirish darsidir. Ona tili darslari ijtimoiy-foydali bo'lishi uchun o'quvchilarda o'z fikrini grammatik to'g'ri, uslubiy aniq, izchil ifodalash va boshqalar fikrini berib olish ko'nikmasini shakllantirishga qaratilishi lozim.

8-sinf ona tili mashg'ulotlari uchun iboralar o'quv lug'atini yaratish nutq o'stirish ko'rsatmasi grammatik materialni o'rgatishda o'quvchilarning tilimizdagi har bir so'z turkumi yoki so'z qismining rolini bilib olishlariga erishtiradigan metodik usullarni qo'llashni talab etadi, ya'ni grammatik nazariya grammatik to'g'ri va aniq nutq malakalarini shakllantirishga, anglab, tushunib yozish malakalarini o'stirishga amalda

³ Hamroyev G'. Ona tili ta'limida o'quv topshiriqlarini ishlab chiqishning lingvodicik asoslarini takomillashtirish, Pedagogika fanlari doktori (Dsc) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. Toshkent: 2020

⁴ Mengliyev B., Toshmirzayeva Sh., Atoyeva S., Majidova S., Mannopova D. Ona tili. Toshkent: O'qituvchi, 2022 21-b.

tatbiq etish uchun o'rgatiladi⁵. Darsda bolalar nutqini o'stirish darsning mazm unida va qo'llanilgan vazifalar turlarida o'z aksini topadi. Grammatik, so'z yasalishiga oid, imloviy materiallarni o'rganishni nutq o'stirish bilan bog'lash o'quvchilar aqliy faoliyatini boshqarish hisoblanadi. Bolalar nutqini o'stirish jarayoni ularning tafakkurini o'stirish bilan bog'liq. Dars ta'limning asosiy shakli hisoblanadi. Analitik-sintetik tovush metodi asosida olib boriladigan savod o'rgatish darslari xilma-xil bo'lishi, o'quvchilarni zeriktirmasligi va charchatib qo'ymasligi kerak. Savod o'rgatish davridagi o'qish yoki yozuv darslari va ularning ayrim turlari uchun um umiy bo'lgan asosiy talablar mavjud⁶: 1. Umumdidaktik talablar: a) har bir darsning tarbiyaviy maqsadi bo'lib, unda bironta axloqiy sifat o'stirilishi lozim; b) darsning ta'limiy maqsadi, ya'ni o'quvchilar darsda qanday yangilikni bilishi, nimani o'rganishi, qanday ko'nikma va malakalar o'stirilishi, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va faolligining qanday bo'lishi aniq belgilab olinishi kerak; d) darsning izchilligi va istiqboli, uning oldingi va keyingi darslar bilan bog'liqligi aniq belgilab olinishi zarur; e) o'tiladigan materialning xarakteri va ta'lim maqsadidan kelib chiqib dars uchun xilma-xil va qiziqarli metodik usullar va vositalar tanlanishi lozim; f) dars davomida o'quvchilarga differensial va individual yondashish, ishni barcha o'quvchilarning imkoniyati, bilimi, ko'nikma va malakasi hamda fikrlash faoliyatini hisobga olgan holda uyushtirish kerak; g) o'quvchilarni aqliy mehnat (o'qish) usullariga o'rgatish, ularda maktabda o'qish uchun kerakli ko'nikmalarni hosil qilish zarur; i) beriladigan material ilmiy, o'quvchilar yoshiga mos va muvofiq bo'lsin va hokazo. Boshlang'ich sinflarning o'qish darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko'ra ta'lim tizimida alohida o'rin tutadi. 8-sinf ona tili mashg'ulotlari uchun iboralar o'quv lug'atini yaratish zaminida savodxonlik va axloqiy-ta'limiy tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshqa predmetlar ta'limini o'qish ta'limisiz tasavur qilib bo'lmaydi.

⁵ Roziqov O., Mahmudov M., Adizov B., Hamroyev A. Ona tili didaktikasi, Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015 144-b.

⁶ Yugnakiy A. Hibat ul-haqoyiq (nasriy bayon, tabdil). kh-davron.uz

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurahmonov Gʻ., Rustamov H. Ona tili. Toshkent: Oʻqituvchi, 2022 y.
2. Hamroyev Gʻ. Umumiy oʻrta taʼlim tizimida fonetikaga doir oʻquv materiallarining metodik taʼminotini takomillashtirish, Pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Samarqand: 2019
3. Hamroyev Gʻ. Ona tili taʼlimida oʻquv topshiriqlarini ishlab chiqishning lingvodidaktik asoslarini takomillashtirish, Pedagogika fanlari doktori (Dsc) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. Toshkent: 2020
4. Mengliyev B., Toshmirzayeva Sh., Atoyeva S., Majidova S., Mannopova D. Ona tili. Toshkent: Oʻqituvchi, 2022
5. Roziqov O., Mahmudov M., Adizov B., Hamroyev A. Ona tili didaktikasi, Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015
6. Yugnakiy A. Hibat ul-haqoyiq (nasriy bayon, tabdil). kh-davron.uz

